

УДК 336.24+339.543

О. В. Соколовська,
к. е. н., науковий співробітник ІЕП НАН України

УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНО-ТАРИФНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У роботі проаналізовано чинні умови участі України у Світовій організації торгівлі та окреслено можливі дисбаланси, що можуть загрожувати економічній безпеці країни внаслідок дотримання зазначених угод. Визначено ВЕД і групи товарів, для яких умови членства у СОТ є малоефективними, а іноді й шкідливими. Обґрунтовано пропозиції щодо напрямів перегляду умов членства України в СОТ в галузі митного оподаткування товарів.

The article analyzes the current conditions of Ukraine's participation in WTO and estimates the possible imbalances, which can endanger the state security because of implementation of such agreements. The industries and groups of products, for whose the conditions of participation in WTO are inefficient and sometimes even harmful, are identified. The guidelines concerning the revision of conditions of Ukraine's participation in WTO with regard to customs policy are substantiated.

Ключові слова: митне оподаткування, СОТ, економічна безпека.

Вступ

Згідно із нормами Світової організації торгівлі, кожна країна-учасник має можливість раз на три роки переглядати умови членства у СОТ. Причому, ця норма досить активно застосовується: так, за період 2009-2011 рр. Україна стала членом СОТ у 2008 р., і наразі має нагоду переглянути умови членства в СОТ із метою покращення своїх позицій у певних галузях торгівлі, що сприятиме певним чином підвищенню рівня економічної безпеки держави [1-3]. Йдеться про те, щоб віднайти баланс інтересів у торгово-економічній співпраці між українськими виробниками та торговельними партнерами-членами організації. Це може бути здійснено, зокрема, шляхом перегляду рівня ставок мита.

Потреба у змінах наразі є актуальною, бо в іншому випадку наступного шансу чекати ще три роки.

Постановка проблеми

Проблемою в експортному секторі української економіки є дисбаланс між виробниками й експортерами сировини, а також за окремими видами продукції сільського господарства і промисловості. Відомо, що економічним інструментом регулювання діяльності суб'єктів економіки є податки, зокрема, при зовнішньоекономічній діяльності – мито.

Зарубіжні спеціалісти (див. наприклад [4]) обґрунтовують скорочення та подальшу відміну вивізного мита тим аргументом, що це поживить торгівлю між країнами, а отже певною мірою компенсує втрати бюджету від скорочення митних надходжень. Проте, такий висновок стосується торгівлі лише готовою продукцією; тоді як торгівля сировинними товарами може спричинити конфлікт інтересів між експортерами сировини та вітчизняними виробниками, які використовують цю сировину у власному виробництві.

За умовами вступу до СОТ Україна зобов'язалась поступово скорочувати ввізне мито (і наразі сумлінно дотримується угоди). Проте, скорочення митних ставок, очевидно, спричиняє проблему недоотримання коштів державним бюджетом від податкових надходжень. Фахівці світових фінансових інституцій, зокрема МВФ та Світового Банку [5], в таких випадках радять компенсувати недоотримані бюджетних доходів за рахунок скасування пільг за ПДВ. Але дослідження, здійснені низкою науковців, зокрема, радником Світового банку, Нобелівським лауреатом Джоєфом Стігліцем [6-8], свідчать, що зазначений механізм діє не завжди: за наявності конкурентного середовища зняття мита з імпортованих товарів з одночасним зняттям пільг із ПДВ із вітчизняних товаровиробників може спричинити утворення дисбалансу сил на користь імпортерів, відтак сприяти тінізації значної частки національної економіки.

Тому питання компенсації скорочення митних надходжень, збалансування митних ставок і вироблення стратегії скасування пільг з ПДВ потребує подальшого дослідження, результатам якого, висновкам за результатами та рекомендаціям на підставі висновків і присвячено пропоновану доповідну записку.

Результати

Реформування тарифної політики України в сфері експортного мита

У низці досліджень сучасної західної економічної теорії їхні автори доходять висновку, що для країни-експортера є вигідним однобічне зниження ставок вивізного мита у торгівлі із зовнішніми країнами-партнерами [4].

Проте для країн, що експортують переважно сировину й напівфабрикати (на сучасному етапі розвитку до них відноситься й Україна), висновок щодо доцільності однобічного зниження ставок експортних мит є дискусійним. Це пов'язано з тим, що в умовах обмеженості ресурсів раціонально діючому уряду неминуче доводиться враховувати крім інтересів підприємств-експортерів сировини ще й інтереси національних товаровиробників, які діють на внутрішньому ринку. На практиці це означає, що членство України в СОТ, яке передбачає вигідне для експортерів зниження ставок експортного мита, може бути пов'язане з небажаними наслідками для національної економіки, що відрізняється значною питомою вагою сировини й напівфабрикатів у структурі товарного експорту, але має реальні можливості збільшення обсягів їх переробки вітчизняними товаровиробниками.

На даний момент в Україні існує експортне мито на такі види сировини: відходи й лом чорних металів; лом легованих чорних металів, лом кольорових металів і напівфабрикати з їх використанням; насіння олійних культур (з яких найбільш принциповим є експорт насіння соняшника); жива худоба й шкіряна сировина. Також існує вивізне мито на експорт природного газу.

Фахівці МВФ і Всесвітнього банку, що надають Україні кредити на проведення реформ, наполягають на скасуванні експортних мит на сировину (за винятком природного газу) [5]. Слід звернути увагу, що правила ГАТТ/СОТ допускають використання країною експортного мита у зовнішній торгівлі. Це означає, що збереження вивізного мита на основні види сировинних товарів в Україні не суперечить умовам участі в цій організації.

Проте, у листах-зобов'язаннях України до МВФ і Всесвітнього банку постійно підкреслюється готовність скасувати вивізне мито на сировинні товари. До того ж, на початку 2008 р. Україна і ЄС домовилися про врегулювання питання щодо експортного мита. Євросоюз завершив двосторонні переговори з Україною про вступ до СОТ в 2003 р. Україна зобов'язалася після приєднання до СОТ знижувати експортне мито на лом чорних і кольорових металів, шкіряну сировину, живу худобу, насіння соняшнику, тобто на всі товари, що наразі обкладаються експортним митом, крім природного газу, аж до відмови від використання мита після набрання чинності угодою про зону вільної торгівлі між Україною і ЄС. У табл. 1 зведено статистичні дані стосовно узгоджених величин ставок мита на перелічені групи товарів протягом 7 років із моменту вступу України до СОТ.

Для реалізації цієї стратегії було прийнято низку змін у відповідне законодавство.

Законом України «Про вивізне (експортне) мито на відходи й лом чорних металів» передбачається скорочення ставки експортного мита на відходи й лом чорних металів до €25 за 1 т., починаючи з дня вступу України до СОТ; потім протягом 6 років, ставки плануються знизити до €10 за 1 т. [9] Однак скорочення експортного мита на відходи й лом чорних металів може призвести до порушення балансу інтересів експортерів-сировини й внутрішніх виробників.

Таблиця 1.
Узгоджені ставки експортного мита на групи товарів

№	Товарна група	Роки						
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	відходи й лом чорних металів	25,0	18,0	16,4	14,8	13,2	11,6	10
2	лом легованих чорних металів	30,0	27,0	24,0	24,0	21,0	18м	15,0
3	лом кольорових металів і напівфабрикати з їх використанням	30,0	27,0	24,0	24,0	21,0	18,0	15,0
4	насіння олійних культур	14,0	13,0	12,0	11,0	10,0	10,0	10,0
5	жива худоба	50,0	40,0	35,0	30,0	25,0	20,0	15,0
6	шкіряна сировина	30,0	28,0	27,0	26,0	25,0	24,0	23,0

На сьогоднішній день суттєву частку товарного експорту України (згідно даних Державної служби статистики України за січень-липень 2001 р. вона становила 33% від загального обсягу експорту) становить продукція металургійної галузі (напівфабрикати й готова продукція). Скорочення обсягів виплавки сталі означає скорочення обсягів експорту металургійної продукції. Збільшення експорту сировини (лом) і скорочення експорту готової продукції означає, що в Україні й надалі домінуватиме експорт сировини.

Закон України «Про вивіз (експортне) мито на живу худобу й шкіряну сировину» передбачає скорочення ставки експортного мита на живу худобу до 10% від митної вартості товару (наразі ставка складає 35% і надалі щороку зменшуватиметься на 5%) та на шкіряну сировину до 20% від митної вартості товару (наразі ставка складає 27% і надалі щороку зменшуватиметься на 1%) [10].

Проте, оскільки близько 99% експорту шкіряної сировини (УКТ ЗЕД 4101) спрямовується до Республіки Молдова в рамках Угоди про вільну торгівлю без сплати вивізних мит, скорочення ставки вивізних мит на шкіряну сировину не матиме суттєвого впливу на обсяги її експорту, а також не зменшить надходження до державного бюджету.

У листі-зобов'язанні України до МВФ уряд зобов'язався скоротити експортне мито на насіння олійних з 23 до 10% [11], що закріплено у відповідному законопроекті [12]. До того ж, є скасування експортного мита на насіння соняшнику є одним із пунктів зобов'язань, висунутих Україні Європейським Союзом при створенні зони вільної торгівлі. Зараз ставка мита становить 11%.

На перший погляд, позитивним наслідком скасування експортного мита на соняшник може стати зростання конкуренції між експортерами й внутрішніми виробниками, що може призвести до збільшення внутрішніх цін на насіння соняшника. Однак це справедливо лише в тому випадку, якщо експортери не будуть домовлятися між собою. А якщо ні, то зміни цін через зниження мита може не відбутися.

Можливе підвищення внутрішніх цін на насіння соняшника може мати негативні наслідки в середньо- і довгостроковій перспективі. Починаючи із 2004 р., посівні площі соняшника постійно збільшуються. Підвищення цін на соняшник внаслідок скасування експортного мита, призведе до подальшого зростання площ посівів. Однак ця культура сильно виснажує ґрунт, а кошти на заповнення родючості землі в національних сільгоспвиробників відсутні. Це може призвести до того, що після 3-4 річного використання земель під посіви соняшника, на них не можна буде нічого вирощувати протягом декількох років. Крім того, зростання цін на насіння соняшника внаслідок скасування вивізних мит, може призвести до зростання цін на продукти переробки, й переробники ризикують втратити частину покупців.

Скасування експортного мита на насіння соняшника призведе до значного скорочення обсягів переробки насіння на заводах і реалізації готової продукції. На сьогоднішній день потужності переробних підприємств завантажені не повністю; у цьому випадку скасування мита може тільки погіршити ситуацію. Таким чином, у випадку зниження вивізних мит на насіння соняшника, наслідки й для масложирової промисловості України в цілому будуть негативними. До всього іншого, зростання експорту насіння соняшнику внаслідок скасування мита означатиме сировинну спрямованість експорту країни, у той час як нормативними документами підкреслюється важливість експорту саме готової продукції.

У Законі України «Про ставки вивізних (експортних) мит на лом легованих чорних металів, лом кольорових металів і напівфабрикати з їхнім використанням» [13] останні зміни, що передбачають послідовне скорочення ставки вивізних мит, були внесені на початку 2011 р. На сьогоднішній день в Україні відсутня сировинна база кольорових металів, і їх лом є єдиним стратегічним видом сировини для потреб металургійних переробних підприємств. Тому в ст. 9 Закону України «Про металобрухт» [14] утримувалася заборона на вивіз за межі митної території країни лому кольорових металів.

Інформація щодо реальної потреби вітчизняних металургійних комбінатів у ломі кольорових металів у пояснювальних матеріалах до Закону України «Про ставки вивізних (експортних) мит на брухт легованих чорних металів, брухт кольорових металів та напівфабрикати з їх використанням» відсутня, тому складно зробити висновок про обґрунтованість розмірів ставок адвалорного експортного мита. У зв'язку із цим, необхідні подальші дослідження для встановлення економічно обґрунтованої ставки вивізних мит на ці види лому з метою недопущення конфлікту інтересів між експортерами й вітчизняними споживачами лому кольорових металів.

Отже, можна зробити висновок, що скорочення митних тарифів, згідно чинним домовленостям із СОТ цілком можливе при експорті живої худоби та шкіряної сировини, бо наразі мито на ці товари все одно не сплачується, оскільки більша їх частина експортується до Республіки Молдова за угодою про безмитну торгівлю.

Водночас, не бажано скорочувати і в решті «обнуляти» мито на експорт брухту чорних металів, бо таке рішення спричинить конфлікт інтересів між експортерами брухту та вітчизняними виробниками – споживачами цього брухту, зокрема, металургійними заводами.

Так само не слід скасовувати експортне мито на вивіз насіння соняшника, оскільки це призведе до значного скорочення обсягів його переробки на заводах і реалізації готової продукції. Наразі потужності переробних підприємств й так завантажені не повною мірою; і скасування мита лише погіршить ситуацію і призведе до негативних наслідків для масложирової промисловості України в цілому.

Доцільність скорочення ставок вивізних мит на лом легованих чорних металів, лом кольорових металів і напівфабрикати з їхнім використанням потребує додаткових досліджень на предмет наявності конфлікту інтересів.

Продемонструвати важливість врахування в національній економічній політиці як інтересів експортного лобі, так і внутрішніх споживачів сировини, можна на прикладі розрахунку наслідків вивізних мит на вивіз брухту чорних металів з України, як однієї з умов вступу нашої держави до СОТ. Розрахунки довели, що зменшення ставки мита до рівня, узгодженого наразі з СОТ, не є доцільним з погляду доходів суб'єктів господарювання, що функціонують у секторі, пов'язаному з використанням та експортом брухту чорних металів (оптимальним є встановлення ставки вивізних мит в межах 30-35%) [15].

Реформування тарифної політики України в сфері імпорту мита

На виконання вимог СОТ і міжнародних фінансових організацій обговорюються питання реформування чинних ставок імпорту мита. Таке розуміння проблеми вже знайшло відображення в чинному українському законодавстві, де прийнято низку змін у Законі про Митний тариф України.

Головним аргументом використання подібних заходів вважається значна викривлююча дія мита як інструменту збільшення урядового доходу, оскільки мито викривлює як ціни виробника, так і ціни споживача. Тоді як податок на споживання, подібний ПДВ, має низку позитивних особливостей, зокрема, пом'якшення надмірного захисту внутрішнього виробника від імпортованих товарів-субститутів тощо.

Фахівці міжнародних економічних організацій, зокрема МВФ та Всесвітнього банку, на сьогоднішній день вважають за потрібне реформувати в Україні систему обкладання товарів ввізним митом. Йдеться про скорочення рівня ставок ввізного мита з подальшим розширенням бази обкладання ПДВ (шляхом ліквідації пільг та преференцій за цим податком) з метою компенсації втраченого державного доходу (див. наприклад [16-20]).

Такий підхід обґрунтовується й у низці теоретичних досліджень західної економічної науки, частково виконаних представниками міжнародних фінансових організацій (див. наприклад [21-23]).

Проте, в західному економічному світі існує й альтернативний погляд, підтримуваний Нобелівським лауреатом Дж. Стігліцем. Йдеться про те, що у специфічному інституціональному середовищі транзитивних економік такі рекомендації можуть не призвести до очікуваних результатів, а тільки підвищити витрати адміністрування й розміри тьшового сектору економіки [6-7]. Результати математичного моделювання [15] підтверджують справедливості рекомендацій як Дж. Стігліца та ін., так і фахівців МВФ і Всесвітнього банку, однак у різних умовах.

На практиці адекватність податково-тарифної реформи щодо доцільності компенсації доходів держави від скорочення мит розширенням бази ПДВ при наявності тьшового сектору в економіці країни, на проведених якої в Україні наполягають Всесвітній банк і МВФ, однозначно оцінити досить важко.

Насамперед, доцільність скорочення ставок мит із подальшою компенсацією доходу внаслідок розширення бази ПДВ визначається еластичністю тьшового сектору за ставками податків (у досліджуваній ситуації – за ставками імпорту мита і ПДВ).

Політику, рекомендовану МВФ і Всесвітнім банком, доцільно проводити в тих галузях промисловості, які характеризуються станом олігополі й монополі. В Україні на даний момент до таких галузей можна віднести гірничо-металургійну галузь, хімічну промисловість, спиртову галузь, медичну промисловість тощо. У

цьому випадку проведення такої політики (скорочення мита з подальшим зростанням бази обкладання ПДВ шляхом скасування пільг і преференцій у цих галузях) може призвести до бажаних результатів – заміні викривлюючих податків, якими по своїй суті є мита, на менш викривлюючий ПДВ, при збереженні податкових доходів держави. І навпаки, у галузях економіки України, що характеризуються станом, близьким до досконалої конкуренції (ринок лому чорних металів, сільське господарство, зокрема, ринок насіння соняшника, виробництва харчових продуктів тощо), скорочення мита з подальшим розширенням бази обкладання ПДВ, може призвести до того, що частина суб'єктів господарювання перейде до тінювого сектору і проведення цієї реформи не призведе до очікуваних результатів.

Реалізація моделі наслідків податково-тарифної реформи в Україні дозволяє визначити пари значень ПДВ і ставок мита, за яких темпи приросту прибутку господарюючих суб'єктів у офіційному секторі та податкових надходжень держави будуть однаковими. Зокрема, при скороченні ставки мита до рівня 5% реальна ставка ПДВ, за якою втрачіть бюджету буде компенсовано, має складати 22,7% – у даному випадку темпи приросту прибутку господарюючих суб'єктів у офіційному секторі та податкових надходжень держави дорівнюватимуть 1,09. При подальшому скороченні ставки мита до рівня 1% реальна ставка ПДВ, за якої темпи приросту прибутку господарюючих суб'єктів у офіційному секторі й податкових надходжень держави будуть однаковими і дорівнюватимуть 1,17, має становити 24%. За цих й інших рівноважних значень ПДВ і мита інтереси держави та господарюючих суб'єктів будуть збалансовано [15].

Пропозиції щодо перегляду митних тарифів, узгоджених з СOT

Наразі активно обговорюється можливість створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС. Одним з головних принципів, які повинні бути закладені в угоду про її створення є асиметрія, або відносна взаємність. Йдеться про те, що застосування в угоді даного принципу необхідно для пом'якшення й нівелювання можливих негативних наслідків від лібералізації двосторонньої торгівлі. Згідно із принципом асиметрії, країни з перехідними економіками мають можливість скористатися правом збереження більш твердих торговельних бар'єрів у двосторонній торгівлі з відносно економічно розвиненими країнами й забезпечити поступову лібералізацію національних ринків із впровадженням достатніх перехідних періодів. Такий підхід відповідає чинній практиці в рамках СOT [24; 25]. Це означає, що митні тарифи з українського боку будуть знижуватися поступово, тоді як ЄС скасує їх відразу після набрання чинності угодою. Перехідні періоди для відкриття українських ринків, під час яких бізнес зможе адаптуватися до нових умов, можуть тривати від трьох до п'яти років.

Пропоновані напрямки перегляду ставок вивізного та ввізного мита наведено в табл. 2.

Таблиця 2.
Головні положення перегляду митних тарифів у зовнішній торгівлі товарами в Україні

ЧИННА СИТУАЦІЯ	ПРОПОЗИЦІЇ
Напрями перегляду умов членства України у СOT	
Скорочення й ліквідація експортного мита на сировинні товари (згідно вимогам ЄС, а також рекомендацій СOT, МВФ і Всесвітнього банку)	Збереження експортного мита на окремі сировинні товари (лом чорних металів, насіння соняшнику тощо), що використовуються у виробництві вітчизняними товаровиробниками
Мінімізація імпортного мита з відповідним розширенням бази обкладання ПДВ (відповідно до рекомендацій МВФ і Всесвітнього банку)	Мінімізація імпортного мита з відповідним розширенням бази обкладання ПДВ за галузевим принципом (залежно від стану товарного ринку)

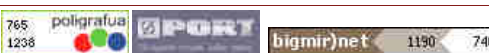
Висновки

Таким чином, проведений аналіз засвідчив, що вивізне мито доцільно скорочувати тільки на живу худобу й шкіряну сировину. В ситуації з іншими видами сировини (зокрема, лом чорних і кольорових металів, насіння соняшника) можлива наявність конфлікту інтересів між експортерами сировини і його споживачами в Україні. Перегляд умов членства України у СOT стосовно рівня ставок мита, зокрема, їх скорочення і поступового скасування з відповідним розширенням бази ПДВ, варто проводити за галузевим принципом (залежно від стану товарного ринку: досконала конкуренція, олігополія й монополія). Специфіка запропонованих заходів полягає в тому, що, не перешкоджаючи подальшій інтеграції України до світової спільноти і не суперечачи вимогам ГАТТ/СOT й інших міжнародних організацій, вони дозволяють ефективніше підвищувати економічну безпеку України.

Список використаних джерел

- Україна розпочала перегляд умов членства у СOT [Електронний ресурс] Департамент інформації та комунікацій з громадськістю Секретаріату КМУ від 17.09.2011 р. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244541969&cat_id=244276429;
- Європа окреслила чіткий напрямок дій // Урядовий кур'єр. – 2011. – 20 вересня. – №172. – с.2;
- Прем'єр-міністр закликав бізнес взяти активну участь в напрацюванні змін до угод із СOT [Електронний ресурс]. – Департамент інформації та комунікацій з громадськістю Секретаріату КМУ від 20.09.2011 р. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244551623&cat_id=244276429
- Ethier W. J. The theory of trade policy and trade agreements: A critique / W. J. Ethier // Philadelphia. – University of Pennsylvania, 2005. – 37 p.
- Ukraine Memorandum of Economic Policies for July 1, 1998 – June 30, 2001. – August 11, 1998 [Електронний ресурс] // International Monetary Fund. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/loi/081198.htm>
- Stiglitz J.E. Equity and efficiency in tax reform in developing countries / J.E. Stiglitz, M. Shahe Emran. – New York: Columbia University, 2007. – 42 p.;
- Stiglitz J.E. Price-neutral tax reform with an informal economy / J.E. Stiglitz, M. Shahe Emran. – New York. – Columbia University, 2004. – 32 p.;
- Munk K.J. Tax-tariff reform with costs of tax administration / K.J. Munk // Århus. – University of Aarhus, 2004. – 15 p.
- Закон України «Про вивіз (експортне) мито на відходи та брухт чорних металів» від 24.10.2002 р. №216-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №1. – Ст. 1. – (зі змін. та допов.).
- Закон України «Про вивіз (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину» від 07.05.1996 р. №180/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №28. – Ст. 133. – (зі змін. та допов.).
- Letter of Intent of the government of Ukraine December 5, 2000 [Електронний ресурс] // International Monetary Fund. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/NP/LOI/2000/ukr/01/index.htm>.
- Закон України «Про ставки вивізних (експортних) мита на насіння деяких видів олійних культур» від 10.09.1999 р. №1033-XIV // Відомості Верховної Ради. – 1999. – №44. – Ст. 389. – (зі змін. та допов.).
- Закон України «Про ставки вивізних (експортних) мита на брухт легюваних чорних металів, брухт кольорових металів та напівфабрикатів з їх використанням» від 13.12.2006 р. №441-16 // Відомості Верховної Ради. – 2007. – №9. – Ст. 73. – (зі змін. та допов.).
- Закон України «Про металобрухт» від 05.05.1999 р. №619-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – №25. – Ст. 212. – (зі змін. та допов.).
- Лукьяненко Е. В. Налоговое регулирование международной торговли товарами: монография / Е. В. Лукьяненко; НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2008. – 112 с.
- World Bank continues support to institutional reforms in Ukraine [Електронний ресурс] / News Release №2004/178/ECA // The World Bank Group. – Режим доступу: <http://lnweb18.worldbank.org/eca/eca.nsf/66d6f5004ed085ca852567d10011a8b8/7b803de0f9abd40385256df8000936cf>;
- Ukraine First Development Policy Loan / Washington, D.C.: The World Bank, 2005. – №32369-UA. – 74 p.;
- Ukraine: Request for Stand-by Arrangement // IMF. – Dec., 2008. – №08/384. – 97 p.;
- Ukraine – 2008 Article IV Consultation: Preliminary Conclusions of the Mission [Електронний ресурс] // International Monetary Fund. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/ms/2008/033108.htm>;
- IMF Approves \$15.1 Billion Loan for Ukraine. – August 11, 2010 [Електронний ресурс] // International Monetary Fund. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2010/CAR081110A.htm>
- Lorie H. Priorities for further fiscal reforms in the Commonwealth of Independent States / H. Lorie // IMF. – 2003. – №03/209. – 51 p.;
- Keen M. Coordinating tariff reduction and domestic tax reform / M. Keen, J.E. Lighthart // IMF. Fiscal Affairs Department. – 1999. – №99/93. – 20 p.;
- Keen M. Tax revenue and (or?) trade liberalization / M. Keen, T. Baungsaard // IMF. – 2005. – №05/112. – 31 p.
- Поточний стан переговорного процесу в рамках Робочої групи з питань створення зони вільної торгівлі (на 08.02. 2011) [Електронний ресурс] // Міністерство економіки України. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=160607&cat_id=152849
- Робоча група з вивчення питання внесення змін до ставок ввізного мита у рамках СOT (на 12.07. 2012) [Електронний ресурс] // Міністерство економіки України. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=185842&cat_id=178023

Стаття надійшла до редакції 15.09.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"